

CAPUT IV.

De modis, quibus crimina in iudicium deferuntur.

Huc referendus est titulus 1. libri 5.

NON ego quidem ex iis sum, qui toti consistunt in investiganda antiquitate, res verò sui temporis ignorare indecore delectantur; ut enim nati sumus præcipuè ad iuvandam pro virili parte eam, in qua vivimus, societatem, ea potissimum curare debemus, quæ ad nostræ ætatis utilitatem, felicitatemque conducunt. Cæterum ubi nonnullæ res veterum in medium proferantur, quarum cognitio non necessaria, aut maxime utilis est, non ideo ab iis mihi abstinendum censeo, utpote quas ignorare pudor esset. Quatuor olim modis crimina in iudicium deferebantur, accusatione, denuntiatione, exceptione, & inquisitione, cap. 31. de simonia, cap. 16. 21. & 24. de accusationibus. Hodie ordinarius modus in inquisitione situs est; pluribus in casibus denuntiationes admittuntur; minus frequens est exceptio; prorsus autem videtur ab usu recessisse accusatio. Num ergo aut de denuntiatione, aut de inquisitione tantum agendum erit, nihil de exceptione, quia infrequens, nihil de accusatione, quia ab usu recessit? Juvat quammaximè & istarum, ac præsertim accusationis veterem disciplinam agnoscere; sive quòd totum Romanorum jus, in quo multa hæodierna etiam scientiæ dogmata fundamentum habent, & causas, hoc argumentorum genere abundat; sive quòd in codice Gratiano à causa præsertim 2. usque ad septimam hæc materies versatur, & apud Gregorium IX. multa ad eandem rem inveniuntur; sive denique quòd vetus accusandi ratio tota hodie in denuntiationes, & inquisitiones translata est; unde nec apprimè dignosci po-

test denuntiationum, inquisitionumque doctrina, nisi comperta sit ratio prisca-rum accusationum.

Erat accusatio delatio criminis ad vindictam publicam, legitima interveniente accusatoris inscriptione, cujus vi accusator fiebat quasi actor, & iudicium usque ad definitivam sententiam sustinebat, cap. 5. de procurator., l. 10. vers. *Qui nomen*, ff. de jurepatron., l. 14. §. 8. ff. de bonis libertor., l. 3. & 7. §. 1. ff. de accusation., l. 3. cod. de his, qui accusare. Quod ergo in civilibus causis actio, id in criminalibus accusatio appellabatur. Hinc fit, ut in aliis quibus & actio, & accusatio congruerent; in multis distinguerentur. Congruiebant in eo, quòd accusator æquè ac actor iudicium inciperet, persequeretur, absolveret, etiam, ubi expediret, proposita, introductaque appellatione. Distinguebantur in causa & in fine: in causa primum, quia actio ex civili obligatione proficiscebatur, accusatio ex crimine publico; deinde in fine, quia finis actionis erat persequi, quòd actori debebatur, accusationis finis erat publica coercitio, & vindicta. Ex diversitate autem causæ ac finis, aliud discrimen ex rei natura emergebat in eo, quòd accusator esse poterat unusquisque de populo, cum unuscujusque intersit repubblicam salvam fore, eamque ob rem accusatio appellabatur actio popularis, id est unicuique de populo concessa, nisi de iis ageretur, qui aliàs specialiter abs jure, aut moribus removerentur; contra actio illi tantum dabatur, cujus interesse privatim poterat, seu cui aliquid ex civili obligatione de-

be-

bebatur. Quando autem dicitur, unumquemque accusare potuisse, non ita intelligitur, ut post accusationem ab uno intentatam, alii ulteriore iudicio accusare valeret, sed ut quicumque de populo alium præveniret, ipse legitimus esset criminalis iudicii institutor, ipse loco actoris haberetur, & cæteros deinde ad accusandum accedentes excluderet; ubi verò plures unà concurrerent, is præferretur, qui Magistratus arbitrio magis idoneus haberetur, l. 2. ff. de popular. action. Hinc jure agebat Paulus in l. 7. §. 1. ff. eod. tit., eum, qui habet populares actiones, non intelligi locupletiores, etiam in iis causis, in quibus poena pecuniaria in reum probato delicto esset inferenda, & accusatori applicanda; nimirum antequam accusatio institueretur, cum præveniri ab altero posset; quod clarius explicat Ulpianus in l. 12. ff. de verb. signif., cum ait accusatorem in populari causa ante litis contestationem *rectè dici, creditoris loco non esse, potest esse*. Quæri potest, an accusatio in jure, seu facultate consisteret, & in arbitrium conferretur, an potius in obligatione posita foret. Equidem postulare videtur utilitas publica, ne à poenis atrocias crimina immunita evadant, ad cavenda repubblicæ pericula. At obligationem inducere accusandi in unumquemque de populo, asperum visum fuit, imò fortè etiam mansueti, & iudiciorum inexperti homines in suam fidem causam publicam recipere tenerentur, aut ne periculo suo iudicium grave instituerent, & minus instructi, prout rem deceret, probationibus de calumnia damnarentur. Alias autem spes erat, ut si accusatio arbitrio unuscujusque remitteretur, quisquam futurus esset, qui crimen opponeret ad vindicandam repubblicam, & probationibus solertius quesitis, relatisque vividius ad iudicium accederet, quod & alacrius ac firmius persequeretur. Imò & aliquando ad provocandos accusatorum animos, etiam

Tom. IV.

præmia quandoquæ accusatoribus decreta fuerunt. Imò & si hæc sufficere non videbantur ad bonum societatis, poterant quædam personæ publica auctoritate designari, ad quorum officium, deficientibus cæteris, accusatio pertineret; quemadmodum recentioribus sæculis factum est, quando designati fuerunt procuratores, seu, ut vocant, promotores fiscales, quorum denique institutio disciplinam actionum popularium abolevit. Cæterum quibus temporibus accusatio in iudiciis publicis in usu erat, tres erant singulares casus, in quibus accusatio erat in obligatione. Primus erat, cum quis jam iudicium instituisset, & præveniendo cæteros de populo ab accusatione exclusisset; vel enim falsum erat crimen, quòd objicerebatur; tum verò æquum non erat, contumelia effectum relinquere accusatum, atque accusatorem calumniæ reum poena vacuum abs iudicio secedere. Vel verum erat objectum crimen; tum verò interesset reipublicæ controversiam definire, & sumi de accusato vindictam; aliàs enim ex voluntate privati, qui cæteros ab accusatione exclusit præveniendo, publica sublata fuisset utilitas; imò & fraudibus locus fieri potuisset, quando accusator facillè collusisset cum reo, instituendo iudicium ad excludendos cæteros, cæptumque iudicium ad rei commodum deserendo. Secundus casus erat, cum quis suppresso nomine suo crimen alicuius palam vulgasset ad inveniendam reo infamiam notam; tunc enita si palam se prodidisset, & accusationem in iudicio non instituisset, gravissimis poenis coërebat, tanquam insignis calumniæ reus, can. 1. & 2. caus. 5. quast. 1. Ad tertium casum spectat salubris disciplina, qua traditur, licet postestata accusandi in arbitrium cuiusque collata videretur, non tamen potuisse eum, qui talem facultatem haberet, accepta pecunia pacisci, ne accusaret, cap. 14. de simonia. Id enim in primis vergeret in reipublicæ detrimentum,

D

quia

quia facile rei quicumque scelerum admissorum penas pecunia data redimerent; deinde non licet alicui privata pactioe renunciare iis, quæ competunt unicuique non uti privato, sed uti uni de populo, quasi ad agendum publicè electo, argumento cap. 12. de foro electo.

Itaque dabatur unicuique de populo reos accusandi facultas, nisi de eo ageretur, qui vel lege, vel moribus ab accusando repelleretur. Habet hæc exceptio duplicem observationem. Prima est respectu eorum, qui generaliter in iudiciis publicis accusare non poterant, ita præcipiente, aut probante iure etiam vetustissimo Romanorum. Secunda est respectu eorum, qui singulari iure in Ecclesia, vel ab Ecclesia ab accusando fucere remoti. Jus civile vetustum Romanorum, à cuius disciplina in hac parte ferè recessum non fuit in Ecclesia, excluderat ab accusando eos, qui de publico crimine accusati sunt, pendente iudicio, vel qui de calumnia convicti aliàs fuerant, facile litigantes, & quomodocumque suspecti, quorum numero recenseri iure possunt, qui graves cum accusato inimicitias gerunt, denique omnes infames; quod etiam fuit sacris canonibus comprobatum, can. 4. caus. 3. quæst. 5. can. 1. & seq. caus. 3. quæst. 10. can. 1. & sequent. caus. 3. quæst. 11. can. 1. caus. 4. quæst. 1. cap. 7. 10. & 13. de accusatione. Præterea erant, qui non admittebantur ac accusandum ex causa reverentiæ in reum debitæ, aut singularis necessitudinis inter reum, & accusatorem. Hinc nec parens filium, nec filius parentem, nec servus dominum, nec familiaris familiarem accusare poterat, l. 20. cod. de his, qui accusare, imò nec frater fratrem, sororemve, nisi ageretur de levioribus delictis, l. 8. cod. eod. tit., aut de hæreseos crimine, in cuius accusatione multa singularia recepta sunt ad exemplum criminis læsæ majestatis, cap. 14. de

præsumptione. Singularis etiam benevolentia, ac necessitudo impediabat, ne maritus uxorem accusaret, excepta tamen adulterii causa, in qua sine ulla dubitatione etiam singulari iure mariti vir accusare uxorem poterat; & quamquam eadem facultas civili Romanorum iure denegaretur uxori adversus maritum adulterum, l. 1. cod. ad leg. Jul. de adulter., aliter tamen receptum deinde fuit ex canonum disciplina, can. 4. caus. 32. quæst. 4. De feminis generaliter cautum erat, ne ad accusandum admitterentur, nisi suam, aut suorum injuriam prosequerentur, can. 1. 2. 3. caus. 15. quæst. 4., l. 4. 9. 14. cod. de his, qui accusare. Quod si de iure in Ecclesiam, vel ab Ecclesia invecro sermo sit, quæri primum potest, an excommunicati, inde, an monachi possint ad accusandum admitti, denique, an Clerici Prælatos suos, an laici Clericos, an è converso Clerici laicos vealeant accusare.

Ut de excommunicatis primum loquar, generale principium est, eos, qui ad universitatem minimè pertinent, accusare non posse; quod pendet ex altiore principio: nimirum accusatio, quæ datur unicuique de populo, ideo datur, ut nomine universitatis adversus reos agatur. At nomine universitatis agere nequit, seu universitatis personam sustinere non potest, qui non est in universitate. His positis, tota questionis definitio pendet ex investigatione, an excommunicati sint in Ecclesia, an minus. Distinguendum profectò est inter eos, qui propriè anathematizati dicuntur, quales sunt hæretici, aut qui ex aliis causis extra causam hæreseos post excommunicationis censuram in eadem insorduerunt; atque inter eos, qui non anathemate, sed censura excommunicationis notati sunt, & propriè ac simpliciter excommunicati necdum insordescere appellantur. Ista distinctio clarius tradetur in posteriore tractationis parte, ubi erit de excommunicatione

dis.

disserendum. Igitur qui anathematizati sunt ob hæresim, vel qui ob alias causas post excommunicationis censuram per annum in ea insorduerunt, penitus extra Ecclesiam sunt. Etenim excommunicati insordescetes hæreticis æquiparantur: proindeque non admittuntur ad accusandum, can. 36. 37. caus. 11. quæst. 3. cap. 13. vers. *Qui autem de hæreticis*, cap. 7. eod. tit. in 6. Ad hos autem pertinere puto canones 6. & 7. caus. 3. quæst. 4., uti canonum ipsorum, quacumque sit illorum auctoritas, verba demonstrant. Ad rem Constantinopolitana I. Synodus, & generalis ita definit in can. 3. *Ut primum quidem hæreticis non liceat orthodoxos Episcopos de rebus ecclesiasticis accusare. Hæreticos autem dicimus, & qui olim ab Ecclesia ejecti sunt, & qui sunt postea à nobis anathematizati.* Addidit idem Concilium, idipsum esse & de schismaticis dicendum; etenim vix schisma esse potest, aut olim vix schisma erat, quod non foret cum hæresi junctum. Dubitari tantum potest de iis, qui censura tantum excommunicationis percussi sunt, & nec hæretici sunt, nec hæreticis ob insordescentiam comparati. Ecquidem isti adhuc communionis ecclesiasticæ iura in radice, ita dixerim, retinent, argumento capituli 3. 4. & 5. de Cler. excom. ministr., usu tamen eorundem iurium interdiciuntur. Eam ob rem, licet jus accusandi adhuc habere videantur, accusare tamen nequeunt, quasi quoddam facti impedimento irretiti. Ad rem ita prosequuntur Constantinopolitani Patres in can. 3. modo laudato: *Præterea autem etiam aliqui eorum ab Ecclesia ob aliquam causam prius condemnati, & ejecti, vel excommunicati fuerint, sive ex clerico, sive ex laicorum ordine sint; nec iis licere Episcopum accusare, priusquam proprium crimen absteriserint.* Idipsum statuerunt Patres Carthaginenses in can. 1. caus. 4. quæst. 1., & recentioribus sæculis rescripsit Innocentius III. in cap. 20. de accusat. Liqueat inde, exitu quidem ins-

pecto æquè removeri excommunicatos, atque anathematizatos ab accusando interea tamen discrimen inter utroque intercedere, quod anathematizatus removeatur ex natura iudicii publici, quod non admittit constitutos extra universitatem, excommunicatus autem removeatur impedimento quodam, quo, ut ut agendi jus habeat, detinetur tamen interea, ne in iudicio agat.

An monachi ab accusando repellantur, Gratianus quærendum censuit post canonem 52. caus. 2. quæst. 7., & postquam duo recensuit monumenta in can. 53. & 54., quorum primum Hadriani collectioni, alterum Pelagii II. tribuitur, & ex quibus deduci videbatur, monachos accusare non posse, de more suo ad distinctiones confugit, concludens, monachum accusare valere ex necessitate charitatis, non ex præsumptione temeritatis. Nolo inquirere in Gratiani doctrinam; nam fortè exinde deduceretur, aut Gratianum nihil singulare de monachis ad accusandum accedentibus tradidisse; aut, si singulare quiddam censuit à monachis veluti in solitudine consistentibus observari oportere, concessisse cæteris accusandi facultatem etiam ex præsumptione temeritatis, quod nedum à scriptis canonibus, sed & à recta ratione perquam alienum est. Potius consisto in monumentis à Gratiano descriptis in canone 53. sub Hadriani nomine legitur: *Placuit eorum accusandi Sacerdotes, & testificandi in eos vocem obtinere, quos non humanis, sed divinis vocibus mortuos esse scimus, quia vocem funestam interdici (ita legendum est, non interdici) potius, quam audiri oportet.* An de monachis concepta hæc verba sint, divinitatis est: tantum dicitur, non esse audiendam in iudiciis vocem funestam eorum, qui divinis legibus mortui sunt. Symbolica hæc mortuorum mentio de hæreticis potius, aut similibus perditis hominibus facta intelligeretur. Hæc sententia legitur in Capitularibus Francis lib. 7. cap. 440., quin ta-

D 2

men

men adpareat, eam quoquomodo ad monachos pertinere. Quod si collector Capitularium id derivavit ex capitulis Hadriani tributis, & capitula Hadriani vulgò habentur veluti fragmenta, & centones mercium Isidori Mercatoris, quid mihi elaborandum est, ut in id curiosius inquiram? Correctores Romani jam adnotaverunt, similia verba reperiri in epistolis, & Stephano, & Melchiali à Mercatore adscriptis, imò adjecerunt, in capitulis Hadriani hæc verba esse subsequenta: *Quoniam infidelis homo mortuus est in corpore vivente*, quibus indicatur, auctorem illius monumenti nomine mortuorum symbolicè intellexisse non monachos, sed infideles, aut similis generis perditos homines, argumento canonis 6. caus. 3. quæst. 5. Video tamen, unde verba mutuatus fuerit auctor canonis, scilicet ex l. 3. cod. Theodos. ne præter crimen majestatis, translata in codicem Justinianum; l. 20. de his, qui accusare, ubi cum familiaribus, aut servis prohiberetur, ne crimen domini in iudicium deferrent, excepto crimine læsæ majestatis, additum est: *Vocem enim funestam interdici oportet potius, quam auctori*. Quæ leguntur in can. 54. sub nomine Pelagii, præterquamquod laudata Pelagii epistola est commentum Mercatoris, nec in eadem quidem Pelagii epistola habentur. Tantum ibidem ista leguntur: *Similiter & omnes, quos divina leges mortuos appellant, submovendos esse ab eadem accusatione, & publica poenitentia submitteudos iulicamus*; can. 6. caus. 3. quæst. 5., quæ sanè verba consonant cum verbis canonis præcedentis, & longè posita sunt à proposita disputatione. Quidquid tamen sit de monumentis huius generis, monachos ab accusationibus removeri, receptum fuit, cap. 11. de accusat., nec injuria, propterea quod in recessu & solitudine tota sita est illorum vita, nunquam iudiciis publicis implicanda; ac licet monachi pars sint universitatis, universitatis tamen

negotia gerere, & in accusando universitatis sustinere personam, non visum fuit solitariis hominibus accommodatum. Interea tamen excepto probanda fuit, si de criminibus ageretur ab Abbate, seu à Præposito Monasterii, cæterisque Monachis admissis, præsertim ubi utilitas Monasterii, aut monachorum graviter læderetur, cap. 3. 11. & 26. de accusatione. Id enim singularem iure interest eorundem monachorum, & consentaneum visum est, uti in cæteris causis, ita & in hoc accusationum genere monachos vice Monasterii fungi, & deferendo agere. Quod adeo verum est, ut officio iudicis cogi Prælati possit, ut de rebus Monasterii accusanti monacho expensæ necessariae tribuantur, ad controversiam sustinendam, dicto cap. 11.

An Clerici Prælatos suos gravium criminum reos accusare valent, disputatio fuit primùm concitata, quum lucem adspexerunt Mercatoris Pseudodecretales: Ut enim certissimum est, hanc accusandi facultatem usque ad sæculi septimi finem Clericis fuisse concessam, ita certum est, passim in epistolis Isidorianis eandem fuisse denegatam. Num ergo dicere sufficere, disciplinam ab Isidoro insinuatam rejici oportere, & veteri potius iudiciorum ecclesiasticorum consuetudini adhærendum? Declamantis id esset, non Interpretis, imò & declamantis in inanem aërem, cum, licet Mercatoris decretales spiriæ sapientum omnium iudicio sint, in parte tamen novæ stabilicendæ doctrinæ occasionem præbuerint. Itaque pro certo ponens, quod in confesso apud eruditos est, Isidorianas epistolas supposititias existimari, demonstrabo potius, primùm, quamnam occasio esse potuerit Mercatori, ut Clericos à Prælatorum accusatione rejiceret; deinde, quot ambagibus rem Isidorus involveret, dum foret disciplinam veterem eversurus; postremò, quis exitus fuerit tantæ contentionis: his enim inspectis, uno obtu

tu & antiqua, & media, & postrema Ecclesiæ disciplina observabitur. Primis Ecclesiæ sæculis passim vigeat, ut ad continendos Prælatos in officio ipsi à Clericis, dum criminum rei forent, accusarentur; atque eo potissimum pertinebat conventus Episcoporum in Conciliis Provincialibus, in quibus deferrentibus Clericis coram Metropolitanò, & Suffraganeis causæ Episcoporum agitantur, nec dubitabant Provincialia Concilia, ubi utilitas publica postularet, etiam reos Episcopos de gradu deijcere. Sexcenta possent in hanc rem referri veterum Synodorum monumenta. Erit tamen pro omnibus canon Sardicensis in can. 36. caus. 2. quæst. 6. ubi datur Episcopo in Provinciali Concilio damnato, ac dejecto facultas Romanum Pontificem appellandi. Id agrè tulerunt Episcopi quidam sibi nimium indulgentes, proindeque isti moliti sunt, ut, si fieri posset, severam hanc, ut ipsis videbatur, disciplinam evaderent. Qui Isidori Mercatoris nomen assumpsit, aut fuit unus ex istis Episcopis, aut certè voluit alicui ex his Episcopis rem gratam facere. Commentitias ipse edidit veterum Pontificum epistolas, quas penè universas talibus sententiis respersit, quibus traderetur, Episcopos non esse à Clericis accusandos. Has decretales statim vulgavit Ingilramnus Metensis, & ipse Episcopus, ex quo latius per Episcoporum manus vagari ceperunt. Quidam interea eas festivè exceperunt, ut liberius ecclesiastica in cleorò negotia gererent, nullas veriti Clericorum inferiorum accusationes. Multi ad honorem Episcopalis Ordinis rati id pertinere, faciliè comprobant. Perique decepti inscriptionibus nonnominum, quibus eadem epistolæ decorabantur, fictionis ignari, contradicere non audebant, ut antiquitati & sanctitati illorum Pontificum, quibus tribuebantur, nihil detraxerent. Profuerunt impostori adjuncta temporum: videlicet tum primùm, Occidentale Imperium mutavit

faciem, illud suscipiente Carolo Magno, qui & de Episcopali dignitate magnificè sentiebat, & quidem iure; & facile censuit, eas epistolas verè esse Pontificum, quorum nomina præseferabant. Soli Archiepiscopi numero pauci conquirebantur, qui exinde intuebantur, & suam, & Provincialium Synodorum auctoritatem non leviter minui, quamquam & nonnulli Episcopis conniverunt, rati exinde se subtrahi ab accusationibus, quæ deferri coram Primate ad Nationale Concilium potuissent. Viguit diutius controversia, uti liquet in conspectu canonis 1. dist. 19., & ex celeberrimis dissidiis, quæ interfuerunt inter duos Hincmaros, patrum & nepotem, unum Rhemensem Archiepiscopum, alterum Episcopum Lugdunensem. Mirum est, quot figuris novam hanc disciplinam adumbraverit Mercator: modo enim agebat, Clericos esse veluti Episcoporum filios, Episcopos venerandos esse veluti patres, inhonestum autem filio esse adversus patrem accusationem intendere, exemplo Cham filii Noe, ideo divina maledictione damnati, quòd paternum delictum minimè ternerit, can. 9. 12. 16. caus. 2. quæst. 7. can. 8. caus. 6. quæst. 1. Argumentum urgebat ex eo, quòd summa iniquitas esset accusare fratres, can. 16. caus. 6. quæst. 1., ut concluderet, iniquiorem esse accusationem in patrem. Adiciebat his, majorem natu à minoribus accusari non posse, juxta præceptum Apostoli 2. ad Timoth. cap. 5. *Seniorem ne increpaveris*, can. 11. 52. caus. 2. quæst. 7., can. 20. caus. 5. quæst. 1. Insuper agebat, ab ovibus pastores reprehendi non posse, quasi Episcopi mutorum essent animalium duces, can. 13. caus. 2. quæst. 7., can. 9. caus. 6. quæst. 1. Abutebatur insuper passim Christi mandatis, vel ubi dictum est in Evangelio: *Qui vos tangit, me tangit*, vel ubi dictum est in sacris litteris: *Nolite tangere Christos meos*, can. 15. caus. 2. quæst. 7., ac denique agebat, ali-

aliquando ex divina providentia fieri, ut à malis Episcopis regantur Ecclesie ad puniendos populos, aut cleros, qui propterea id debent demisso animo sustinere, can. 1. caus. 2. quæst. 7., can. 8. 13. 15. caus. 6. quæst. 1. Hæc & alia similia urgebat Mercator, unicam tantum subiiciens exceptionem, cum scilicet Episcopi à fide erravissent, can. 8. 13. caus. 2. quæst. 7. Interea verò Mercator, quasi in rebus omnino novis producendis adversus communem disciplinam hasitans, variis sese involucris implicabat; neque enim potuit in eo proposito ubicumque consistere, identidem scribens, difficilius admitteudas esse Episcoporum accusationes, seu tunc admittendas esse, cum qui accusat bonæ sit opinionis, & jam privatim Episcopum admonuerit, & non odio, non calumnia, non temeritate accesserit ad accusandum, can. 16. 17. 18. 19. 21. 23. 39. 52. caus. 2. quæst. 7. Majoribus involucris irretiti fuerunt recentiores in conspectu tot monumentorum, quorum aliqua vel ab Isidoro deprompta, vel Isidorianis meritis consentanea Clericos ab Antistitum accusatione removerunt, aliqua è contrario, Clericos ad id officium admiserunt, qualia erant monumenta Isidoro antiquiora, can. 20. 22. 28. 43. 44. 45. 46. 48. 49. & 57. caus. 2. quæst. 7., can. 20. caus. 12. quæst. 2. Imò & recentioribus sæculis fuerunt receptæ hujus generis accusationes, quamquam obtinuerit, Episcoporum crimina ad Pontificem Maximum deferri, quemadmodum liquet passim ex collectionibus Decretalium, inter cætera ex cap. 15. de accusatione, adeo ut Interpretes in conspectu Isidorianæ disciplinæ passim tradiderint, ac receperint, eam ita esse temperandam, ut ad eas demum species contraheretur, quibus Clerici adversus Episcopum odio quodam, aut obedientiæ rædio ad accusandum devenissent, quod sanè non est novam Isidori disciplinam in hac parte Clerico-

rum admittendorum vel rejiciendorum recipere, sed perpetuum disciplinam canonum confirmare, aut instaurare.

Ea ipsa principia, quæ jaciebat Isidorus Mercator ad Clericos minores seu subditos à majorum seu Prælatorum accusationibus repellendos, suadebant, ne laici Clericos accusarent. Proinde Mercator, ne sibi minimè constans videretur, manifestè tradere debuit, non esse excipiendam laicorum adversus Clericos accusationem, can. 1. 2. 3. 5. 6. 8. 9., & passim caus. 2. quæst. 7., ubi multa recensentur Pseudodecretalium Isidorianarum fragmenta. Mutari inde cœpit sæculo octavo vetus judiciorum disciplina. At inde gravissima in Christianam rempublicam incommoda derivaverunt. In primis enim Clerici plures nullas amplius veriti laicorum accusationes, ansam liberius delinquendi arripuerunt; neque inverosimile est, ex hac etiam causa proflixisse morum depravationem ac corruptelam, qualem in Clericis sæculo nono, decimo, & undecimo lugere Ecclesia debuit, quemadmodum historici universi testantur. Secundo cum laici nosset, sibi interdicti accusatione Clericorum, aliàs autem sua interesse putarent, certos quorundam Clericorum excessus puniri, ipsimet sine judice vindictam sumebant, unde undecimo sæculo eò usque devenit, ut Arnaldus Brixiensis prædicaret palàm, insequendos esse Clericos, percutiendos, cædendos, atque maciendos, quia in re multos habuit traditionis suæ sectatores, quod occasione dedit ferendo canon. 29. caus. 17. quæst. 4. in Concilio Lateranensi Innocentii II. adversus percussores Clericorum. Imò & temporibus Innocentii III. inventi fuerunt Ecclesiarum Patroni, Advocati, seu vicidomini, qui Clericos in beneficiis institutos mutilarent, atque occiderent, uti refertur in cap. 12. de penis. Tertio cum laici nosset, in Episcopalis judicis se non audiri, si Clericos ac-

cusarent, Episcopalia judicia declinabant, & coram publicis Magistratibus Clericos accusabant, gnari apud publicos Magistratus nullam habitam iri rationem Pseudodecretalium Isidorianarum, cap. 17. de judiciis. Interea duodecimo sæculo viri Ecclesiastici non audebant ab Isidoriana disciplina recedere, vel quòd jamdiu in foro recepta fuerat, vel quòd multi sibi persuadebant, non supposititias, sed genuinas esse decretales epistolas à Mercatore evulgatas; atque inter cæteros Alexander III. in rescriptis suis respondit, non esse laicos ad accusandos Clericos admittendos, cap. 14. de testibus, cap. 10. de accusationibus, quamquam identidem quædam exceptiones adversus generalem regulam admitterentur. Primum Innocentius III. Isidorianam disciplinam relaxandam duxit in cap. 17. de judiciis, ne distraherentur judicia Clericorum, & à foro ecclesiastico ad fora publica deducerentur, ita rescribens: *Præcipiatis ex parte nostra Prælati, ut laici de Clericis consequentibus plenam faciant justitiam exhiberi... ne pro defectu justitiæ Clerici trahantur à laicis ad judicium seculare, quod omnino fieri prohibemus.* Ac tandem duce Innocentio III. relaxari adeo cœpit Isidori disciplina, ut multæ exceptiones inducerentur, & ferè tot, quot sufficerent ad restituendam veterem disciplinam, & Isidori traditiones ferè abolendas. Hinc primùm vulgare fuit dicere, quod etiam ante Innocentium III. tradebatur, posse laicos adversus Clericos instituere accusationem, si laici suam, aut suorum injuriam persequerentur, canon. 2. caus. 4. quæst. 6., dicto cap. 14. de testibus; secundo eam facultatem fieri laicis in crimine hæreticos, can. 8. & 13. caus. 2. quæst. 7., tertio in crimine læsæ majestatis, can. 4. caus. 15. quæst. 3.; quarto exceperunt crimen sacrilegii, recepta Gratiani doctrina tradita in vers. *Qui autem* post canonem 29. caus. 17. quæst. 4. quinto adjecerunt crimen simoniæ, ar-

gumento capituli 7. de simonia; sexto fundatoribus, vel fundatorum hereditum concessa fuit facultas accusandi Clericos, aut Prælatos impositis fundationum legibus non satisfaciens, canon. 60. caus. 16. quæst. 1., can. 32. & 34. caus. 16. quæst. 7. Septimò denique traditum est, potuisse à quocumque Clerico accusari de crimine notorio, ex quo Clerici ipso jure infamiam contraxissent, argumento capituli 24. in fine de appellationibus, & l. 1. cod. de quæstionibus.

An è contrario Clerici admittantur ad laicos accusandos, vix disputari posse videtur, cum aperta sint canonum monumenta. Distinguere oportet, an in ecclesiastico, an in publico civili foro sit instituenda accusatio. In foro ecclesiastico, ubi pœnæ, aut censura ecclesiasticæ reorum cœdendorum causa infliguntur, nullibi prohibetur Clericis, ne laicos accusent, imò & id expressè permittitur, can. 7. caus. 2. quæst. 7., can. 1. 2. 3. caus. 6. quæst. 2. Neque in contrarium adferri potest, aut canon. 6. caus. 2. quæst. 7., aut canon. 9. caus. 11. quæst. 1., præterquamquod enim hæc monumenta sunt Mercatoris, liquet, in dicto canone 9. non agi de judiciis ecclesiasticis, sed de judiciis publicis laicorum; in dicto autem canone 6. præcipuus scopus auctoris erat demonstrare, non esse admittendos laicos ad accusationem Clericorum, ex eo quòd Clerici non admittantur ad laicos accusandos: quasi ita diceretur: ante laicos Magistratus non licet Clerico laicum accusare; ergo è converso ante Episcopos non licebit laico Clericum accusare. De vi hujus argumentationis non est, quòd queram. Sufficit indicavisse Mercatoris voluntatem, ut qualis ejusdem sententia fuerit, colligatur. Quòd si agitur de publico civili foro, cum ab hoc vacare Clerici jubeantur, nec pro alio postulare sinantur etiam in causis civilibus, nisi suam, aut suorum, aut Ec-

clesiæ causam agant, cap. 1. 2. & 3. de postulando, potiore jure remouentur in criminalibus negotiis vice reipublicæ sustinere personam accusatoris, ne à lenitate Clericali deflectant; cum semper conseruerint Clerici pro reus criminum apud Magistratus intercedere potius, quam de sumenda vindicta sollicitudinem gerere, can. 30. caus. 23. quæst. 8. Exceptio tamen est, quum Clericus uellet aut suam, aut Ecclesiæ injuriam persequi, & periculum, quod ex aliena prauitate aut sibi aut Ecclesiæ imminet, evadere querela apud Judicem proposita, cap. 8. de foro compet. dummodò tamen protestetur, se poenam sanguinis non intendere, quidquid deinde Judex ex officio suo sit pronuntiaturus, uti saluberrimè cauendum uoluit Bonifacius VIII. in cap. 2. de homicid. in 6.

Quando uerò superius dictum est, accusationem non aliter fieri consueuisse, quam interueniente legitima accusatoris inscriptione, colligitur, absentes per litteras, aut pro procuratores accusare non potuisse, can. 5. caus. 2. quæst. 8., can. 1. & seq. caus. 3. quæst. 9., cap. 15. & 16. de accusatione, cap. 31. de simonia, nisi tamen ageretur de criminibus, uti uocant Pragmatici, mixtis, qualia sunt, in quibus & publica, & privata vindicta uersatur, quemadmodum est crimen adulterii, ubi uir, aut uxor accuset, cap. 5. de procurator. & crimen abigeatur, l. un. cod. de abigis, aut nisi ageretur de criminibus leuioribus, argumento l. 6. ff. de accusatione, juncta l. 9. §. 3. ff. de offic. Procons. Multa alia non memoro ad Romani juris disciplinam pertinentia, quæ commodius tradenda relinquo civilium legum Interpretibus.

Hæc, quæ ex uetere iudiciorum disciplina uigebant, hodiè fere exoleuerunt, quoniam tres tantùm posteriores supersunt modi deferendi in iudicium crimina, denuntiatio, exceptio,

& inquisitio. Denuntiatio est simplex delatio criminis sine inscriptione, cap. 16. de accusatione, unde fit, ut competens Judex ex officio in crimen inquirat, quin denuntiator uices actoris sustinere cogatur. Et quidem denuntiatio facta, ex arbitrio prudentis iudicis pendebit, an ad inquisitionem procedendum sit, an minus, quod facillè erit augurari, seu ex qualitate denuntiantis, seu ex qualitate illius, contra quem denuntiatum fuerit; & cum inquisitioni locus fiet, actoris uices geret ex officio qui uulgò à Pragmaticis Promotor Fiscalis appellatur, seu Procurator, seu Advocatus Fisci, derivato nomine à ueteribus Advocatis Fisci, quorum mentio fit in l. 5. §. 13. ff. de his, quæ ut indignis, l. 8. cod. de advocatis diversorum Iudicum, & in l. 8. cod. de advocatis diversorum iudiciorum. Si denuntiatio cum accusatione conferatur, adparet statim, utramque in paucis congruere, in pluribus distare. In eo uno utraque congruit, quod quemadmodum personæ infamæ, & extra Ecclesiæ communionem sitæ, aut ejectæ, imò & quæcumque de calumnia euidenter redargui possunt, aut etiam gravi calumniæ suspicione notantur, ab accusando repelluntur, ita repellantur quoque à denuntiando, cap. 19. & 20. de accusatione. Quòd tamen de infamibus, & excommunicatis dictum est, exceptionem habet in gravissimis quibusdam facinoribus, quorum respectu publica utilitas denuntiationum leges paulò relaxandas suauit, ut illa facillius detegerentur ad auertenda graua in Christianam rempublicam emergentia pericula; quoties nimirum id speciali lege statutum est, uti contingit in crimine hærescos, can. 26. caus. 2. quæst. 7., & in crimine simoniæ, cap. 3. 7. 31. de simonia. Distat utraque in eo primùm, quod licet accusari teneatur nomen inscribere, & actoris loco causam instituere, & persequi usque ad sententiæ prononciationem, de

denuntiator tamen denuntiatione facta ab omni huiusmodi obligatione sit immunis, cum denuntiationem excipiat inquisitio, in qua ex officio uices actoris gerit Promotor Fiscalis. Tantùm exceptio est respectu ejus, qui non ex officio denuntiat; nam postulante reo debet monumentum suæ denuntiationis scripto nomine in curia; saltem clam & in occulto exhibere eatenus, quatenus rei absolute secuta extra ordinem puniatur, si adparuerit, per calumniam denuntiatis, argumento cap. 2. de calumniator, nisi crimen opponatur non causa inferendæ poenæ, sed ne quis ad sacra officia promoveatur, cap. 16. de accusat. Distat secundò in eo, quòd accusator quomodocumque suspectus remouendus sit ab accusando; non tamen remouetur à denuntiando, qui non grauissimè suspectus sit: siquidem etiam si des mihi denuntiatorem ualde quidem, sed non omninò suspectum, adhuc recipi poterit denuntiatio, ita tamen, ut Judex exinde examinet rerum, & personarum, cœteraque hujus generis adjuncta, quibus pensatis ad iudicium inquisitionis progrediatur, non ut statim inquisitionem incipiat. Distat tertio in eo, quòd finis præcipuus accusationis est publica vindicta, seu poenæ illatio; finis autem denuntiationis potius est emendatio rei, atque correctio, cap. 16. de accusatione. Quamobrem erit in hac parte obseruandum Evangelicum fraternæ correctionis mandatum, de quo apud Matthæum cap. 18., & apud Lucam cap. 17., juxta quod, si spes emendationis sit, priuatum primùm monendus erit reus, & tùm demùm, nisi respiciat, deferendus, cap. 20. de accusat., cap. 31. de simonia, nisi tanta sit, & adeo urgens Ecclesiæ necessitas, & utilitas, ut denuntiatio in longius tempus differatur. Distat denique in eo, quod accusare unicuique licet, nemo ferè tenetur; denuntiare aeneat semper licet, sed aliquando quisque conscius etiam debet, quotiescumque quis aut generali lege, aut

singulari præcepto, seu edicto publico admonetur, & obligatur. Generali lege præceptum est, ut denuntietur crimen simoniæ, extrav. 2. in fine de simonia; item crimen hærescos ex constitutione Noverii IV. in Bullario, ac denique crimen sollicitationis iuxta constitutionem famigeratam Gregorij XV. die 30. Augusti anni 1622. Hanc ad rem adnotanda est regula à S. Thoma præstituta in 2. 2. quæst. 33. art. 7. in corpore scribentis, in criminibus etiam occultis fraternam correctionem iudiciali denuntiationi minimè præmittendam, quinimò illa festum iudici deferenda esse, quoties ejus generis sint, ut etiam in occulto ad spirituale proximorum perniciem tendant. Singulari præcepto, aut edicto publico quis ad denuntiatum obligatur, quando sunt in Ecclesiæ proclamationes, aut causa matrimonii, aut causa suscipiendorum ordinum, aut causa rerum furto subreptarum, quas postremas *monitoria* nostri appellant, de quibus inferius sermo habebitur, argumento capitulo 3. de clandest. desponsat., canonis 11. dist. 61., & capitulo 4. de furtis.

Exceptio est oppositio quadam aut similis, aut alterius criminis à reo facta aduersus accusatorem, aut testem, ut eum ab accusando, uel testimonium ferendo repellat. Id contingere solet, quum ex. gr. maritus uxorem de adulterio accusat ad finem diuortii, & uxor è contrario allegat, maritum pari fuisse crimine inquinatum, cap. 6. & 7. de adulteriis. Hinc liquet, finem exceptionis non illum esse, ut ab eo, contra quem excipitur, publica vindicta sumatur, sed ut ne contra accusatum quidquam agere ualeat: quamobrem etiam si crimen ab excipiente probetur, non erit ad ordinariam criminis poenam inferendam deueniendum; sed tantùm eohibebitur reus criminis, ne susceptam controversiam prosequatur, cap. 2. in fine de ordine cognitionum, cap. 1. de exceptione. Ad hæc rem jure opti-

mo rescipit Innocentius III. in cap. 23. de accusation., non esse abs jure beneficii quasito repellendum eum, adversus quem non instituta criminis accusatio fuisset, sed crimen in modum tantum exceptionis oppositum.

Denique inquisitione crimina in iudicium deferuntur, quam Judex ex officio nemine accusante, vel denuntiante, in reum criminis questionem facit, & jurisdictionem suam exercet. Duplex autem est inquisitio, nimirum generalis, & singularis. Generalem inquisitionem appellant nostri, quum faciunt Ecclesiarum Prælati statutis temporibus, seu diocesium visitando, seu Synodum celebrando, palam investigantes, imò & populum clerumve interrogantes de admisis criminibus, & de reis, quos puniant, aut certa ratione coercerent, can. 11. caus. 10. quæst. 1., cap. 25. de accusation., cap. 29. de præbend., cap. 13. vers. *Alimus* de hæreticis, cap. 1. & 13. de offic. jud. ordinar. Et quidem hæcmodi coherent duo illa Antistitum officia, primum visitandi Ecclesias, alterum celebrandi Synodum, & dum utroque funguntur, ritè rectèque modò in visitatione singulis consulunt, modò in Synodo Ecclesiarum universitati prospiciunt, quod utilissimè fit in crimina, & reos eriminum inquirendo, atque animadvertendo. Quum verò olim singulis saltem annis & visitatio fieret, & Synodus celebraretur, singulis quoque annis generalis inquisitio fiebat. Atque antiquissimis sæculis res hæc universa in prudentiam Antistitis conferebatur, nulla certa præstituta inquirendi formula. At deinde ad magis magisque excitandum Antistitum officium operæ pretium duxere nonnulli canonum Collectores certam formulam describere, quam Antistites aut visitando, aut Synodum habendo sequerentur. Non memoro canonem 7. caus. 35. quæst. 6., in quo inquisitionis in Synodo habende mentio fit, etenim perperam hic adscriptus fuit Eutyichiano Papæ, quando depromptus

erat ex collectionibus canonum longè recentioribus. Primum, quod ego novi, adparet certa inquisitionis generalis formula apud Reginonem Prumiensem noni sæculi Collectorem, qui eam exhibet initio libri 1. de ecclesiasticis disciplinis, in quinque supra nonaginta capita distributa; ex qua liquet, duplicem fuisse ejus inquisitionis finem, nimirum in primis, ut Clerici, & laici, de quorum moribus identidem inquirebatur, in officio continerentur; deinde ut rei, si qui reperirentur, pœnam luerent. Placuit passim Reginonis industria, quem propterea multi imitati sunt, similes formulas describentes adjuvandum Antistitum gratia. Unde & sæculo undecimo Burchardus Wormaciensis parem formulam descripsit initio sui Decreti distributam in 67. capita; nec defuerunt, qui similem etiam ederent, & Leonè IV. Pontifici Maximo adserberent. Cæterum à sæculo undecimo dici potest, disciplinam hujus generalis inquisitionis fuisse in tota ferè Occidentali Ecclesia receptam. Specialis, seu singularis inquisitio dicitur, cum Prælati ex officio in certum crimen admissum, vel in certam personam delinquentem inquirat, vel post alicujus denuntiationem, vel post inquisitionem generalem factam indicato reo, vel ex fama, seu rumore publico ferente, aliquem gravis criminis reum exitisse, qua in specie nemo non videt, Procuratorem, ut vocant, Fiscalem, vice fungi accusatoris, juxta ea, quæ modò observabam, can. 6. caus. 2. quæst. 5., cap. 22. de sentent. & re judic. cap. 1. in fine de officio Custodis, cap. un. vers. *Sane* de censib. in 6. Adeo autem verum est, publicam famam inquisitionis iudicio causam dare, ut licet duo, vel tres, vel etiam plures testes dixerint aliquem diffamatum, non inde tamen locus inquisitioni fiat, nisi aliquid sinistri de reo in publico audiatur, cap. 19. 21. §. ult., & cap. 24. de accusation., quamquam in ea specie locus fiat indicende purgationi se-

cun-

cundum arbitrium judicantis. Hodie hæc inquisitio ex generali consuetudine facta est ordinaria, cum olim extra ordinem fieret in subsidium accusationis, id est cum accusator deficeret, ita ut accusatore accedente inquisitio irritaretur, argumento capituli 19. de accusation. In hoc ipso inquisitionis iudicio observandum est, fieri locum pœnæ ordinariæ per judicem infligendæ in reum, quoties tale crimen admissum proponatur, quod suscepti ordinis executionem, aut retentionem beneficii etiam post peractam pœnitentiam impediret; alioquin universa ex judicantis arbitrio & humanitate pœnam moderaturi pendere. Perspicuè id definitum fuit ab Innocentio III. in cap. 21. de accusationib. Quæsitum fuerat, an ecclesiasticus judex inquisitione suscepta, pœnam à canonibus indictam moderari ex æquitate valeret. Distingendum voluit Innocentius, & ait, ubi tale sit crimen, quod ipso jure executionem suscepti ordinis, ac beneficii retentionem perpetuè impediret, quemadmodum contingit in crimine homicidii, aut simoniæ, non esse in potestate Episcopi moderari pœnam: ubi enim pœna ipso jure inflicta est, & reus statim ac crimen admisit, in pœnam incidit potestate legis, lex ipsa quodcumque officium judicis prævenit, ac sententia judicis tantum declaratoria est, id est indicans, quam reus ex lege pœnam incurrit. Notari debet Innocentii formula, dum ait, *hoc casu erit, si erit in accusationis iudicio procedendum*. Supponit enim, in iudicio accusationis iudicis officium esse omnino ad summus juris apices exigendum, ita ut judex pœnam nequeat moderari, sine ullo delictorum discrimine, sed debeat in universis criminibus eam pœnam infligere,

quæ lege deceratur. Contra tamen respondit esse observandum in iudicio inquisitionis, quoties talis pœna abs jure præstituat, quæ nec ordinis suscepti executionem, nec retentionem beneficii perpetuè impediret, in his enim causis inquit, discretioni judicantis, si pœnam moderari volerit, non nihil esse indulgendum. Si causam quæras, quare in iudicio accusationis rigidius, in iudicio inquisitionis mitius agatur, ego dicam, in iudicio accusationis non tam æquitatem, quam æquabilitatem esse servandam; & quando accusator, si in probatione deficeret, talione puniebatur, seu plecti poterat ea pœna, quam in reum inferendam dicebat, minimè decuit, reum convictum mitius plecti; ac rei gravis criminis melior causa videretur, quam accusatoris ad tuendam rempublicam periculo suo conantis. At in iudicio inquisitionis, cum deficiat accusator, qui suo periculo crimen objiciat, nulla est ratio, ex qua æquitas & prudentia rerum & pœnarum moderatrix locum habere nequeat. Quòd si adhuc urgeas, usu venire in iudicio inquisitionis, ut sint in eo denuntiatores causam iudicio dantes etiam puniendi, si per calumniam ad denuntiandum accedant; reponam ego, in primis non semper denuntiatores puniri, sed tùm demùm, cum de calumnia constet. Quid enim, si reus absolvatur ex eo tantùm, quod liquidè non fuerint criminis probationes? Accusator in hac specie olim puniebatur: punitos denuntiatores minimè legimus. Deinde pœna denuntiantium calumniorum ex arbitrio judicis plurimum pendet. Ergo etiam pendere ex judicis arbitrio poterit pœna reorum, ubi iudicium ab inquisitione coeperit, ut in inquisitionem denuntiatio præcesserit, quin iudicii æquabilitas dissolvatur.